

Wyrok z dnia 23 lutego 2005 r.

III UK 213/04

Rolnik podejmujący zatrudnienie w kwartale następującym po okresie podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników jest objęty tym ubezpieczeniem do końca tego kwartału (art. 3a ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.).

Przewodniczący SSN Jerzy Kwaśniewski, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Katarzyna Gonera.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 23 lutego 2005 r. sprawy z odwołania Janusza B. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi Regionalnemu w B. o objęcie ubezpieczeniem społecznym rolników, na skutek kasacji odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 16 czerwca 2004 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 22 kwietnia 2002 r. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddział Regionalny w B. ustaliła, że wnioskodawca Janusz B. podlegał rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu w okresach od 5 listopada 1996 r. do 30 czerwca 1997 r. i od 26 października 1997 r. do 31 marca 1998 r.

Po rozpoznaniu odwołania wnioskodawcy Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Zamościu wyrokiem z dnia 24 marca 2003 r. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że ustalił, iż wnioskodawca nie podlegał rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu w okresach od 26 kwietnia 1997 r. do 30 czerwca 1997 r. i od 9 marca 1998 r. do 31 marca 1998 r., a w pozostałej części odwołanie oddalił. Sąd ustalił, że wnioskodawca prowadził gospodarstwo rolne, którego jest właścicielem. Z tego tytułu po ustaniu zatrudnienia w dniu 4 listopada 1996 r. podlegał obo-

wiązkowemu ubezpieczeniu rolniczemu. W okresie od 26 kwietnia 1997 r. do 30 czerwca 1997 r. wnioskodawca pobierał zasiłek dla bezrobotnych, a w okresie od 9 marca 1998 r. do 31 marca 1998 r. był zatrudniony na podstawie umowy o pracę. Ponieważ w tych okresach wnioskodawca podlegał innemu ubezpieczeniu społecznemu, okresy te podlegają wyłączeniu z ubezpieczenia rolniczego na podstawie art. 7 ust.1 i 16 ust. 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.)

Na skutek apelacji organu rentowego od wyroku w części zmieniającej decyzję, Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie wyrokiem z dnia 16 czerwca 2002 r. [...], zmienił zaskarżony wyrok i odwołanie oddalił. Sąd Apelacyjny powołał się na przepis art. 3a ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, zgodnie z którym ubezpieczenie ustaje z końcem kwartału, w którym ustały okoliczności uzasadniające podleganie ubezpieczeniu. Przepis ten został wprowadzony ustawą z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. Nr 124, poz. 585) i wszedł w życie 1 stycznia 1997 r. Celem tej regulacji - poza wydłużeniem okresu trwania ubezpieczenia do końca kwartału, za który i tak z mocy art. 4 ust. 2 musiała być opłacona składka - było umożliwienie osobom, których obowiązek ubezpieczenia ustał, a które chcą skorzystać z dobrowolnego ubezpieczenia, kontynuowania tego ubezpieczenia nieprzerwanie (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 1999 r., II UKN 672/98, OSNAPIUS 2000 nr 15, poz. 198). Ubezpieczenie rolnika przebiega w jednostkach wyznaczonych kwartałami, stąd obowiązek opłacenia składki powstaje z pierwszym dniem kwartału, w którym powstało ubezpieczenie, a ustaje z ostatnim dniem kwartału, w którym ustało ubezpieczenie, niezależnie od tego ile faktycznie dni w kwartale trwało podleganie ubezpieczeniu rolniczemu. Jednak fakt ten nie może być odczytywany jako naruszenie konstytucyjnej zasady równości, ponieważ prawo do szeregu świadczeń przewidzianych ustawą zależne jest od wykazania, że ubezpieczony podlegał ubezpieczeniu przez określoną ilość kwartałów. W dniu 7 czerwca 2004 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, iż przepisy ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nakładające na nich składki ubezpieczeniowe w wymiarze kwartalnym bez względu na to, czy rolnik podlegał innemu ubezpieczeniu społecznemu, nie są niezgodne z Konstytucją. Rolnicy już przez sam fakt posiadania gospodarstwa rolnego podlegają obowiązkowi rolniczego ubezpieczenia. Na obowiązek ten nie wpływa sytuacja, w której rolnik częściowo podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu, szczególnie, że na wysokość

składki nie wpływa dochód uzyskiwany przez rolników. Mimo objęcia wnioskodawcy w okresach wymienionych w zaskarżonym wyroku innym ubezpieczeniem społecznym, rolnicze ubezpieczenie społeczne trwało do końca kwartału, w którym przypadły te okresy.

Wyrok ten zaskarżył kasacją wnioskodawca, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Lublinie do ponownego rozpoznania. Jako podstawę kasacji wskazał naruszenie prawa materialnego „a mianowicie art. 3 ust.1, 7 ust.1 oraz 16 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników”. W uzasadnieniu kasacji podniósł, że zgodnie z powołanymi przepisami wnioskodawca nie mógł podlegać jednocześnie pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu w czasie wykonywania zatrudnienia i pobierania zasiłku dla bezrobotnych i rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu. Jako okoliczność uzasadniającą rozpoznanie kasacji przedstawił następujące zagadnienie prawne: czy okresy ubezpieczenia z tytułu umowy o pracę i ubezpieczenia z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego dotyczące tego samego okresu nie wyłączają się wzajemnie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, ubezpieczeniu na podstawie ustawy podlega rolnik i domownik rolnika. W odniesieniu do rolnika podstawą objęcia obowiązkiem ubezpieczenia jest posiadanie gospodarstwa rolnego i prowadzenie działalności rolniczej. Przepisy określające obowiązek ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego i obowiązek ubezpieczenia emerytalno-rentowego wyłączają z tego ubezpieczenia rolników, którzy podlegają innemu ubezpieczeniu społecznemu lub mają ustalone prawo do emerytury lub renty - art. 7 ust. 1 i 16 ust. 3. Jest zatem zasadą, że osoby objęte innym ubezpieczeniem społecznym, na przykład ubezpieczeniem pracowniczym, nie podlegają ubezpieczeniu społecznemu rolników. Można zatem powiedzieć, że podjęcie przez rolnika zatrudnienia lub innej działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia wyłącza obowiązek ubezpieczenia społecznego. Kwestią sporną w niniejszej sprawie było ustalenie daty początkowej tego wyłączenia, w szczególności tego, czy ubezpieczenie rolnicze ustaje z chwilą powstania obowiązku ubezpieczenia społecznego na podstawie ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.), który to obowiązek w stosunku

do pracowników powstaje od dnia nawiązania stosunku pracy (art. 13 pkt 1), a w stosunku do bezrobotnych od dnia nabycia prawa do zasiłku (art. 13 pkt 9). Do czasu wprowadzenia z dniem 1 stycznia 1997 r. do ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników przepisu art. 3a rolnicze ubezpieczenie społeczne ustawało z chwilą powstania innego ubezpieczenia społecznego. Spór w niniejszej sprawie dotyczy okresów przypadających już pod rządem tego przepisu, który wprowadził regulację odmienną od dotychczasowych zasad. Stanowi on w ust. 1, że ubezpieczenie ustaje z końcem kwartału, w którym ustały okoliczności uzasadniające podleganie ubezpieczeniu. Przepis ten był podstawą rozstrzygnięcia zawartego w zaskarżonym wyroku, a w kasacji nie ma zarzutu jego błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania. Zarzut dotyczy naruszenia art. 3 ust. 1, który stanowi, że ubezpieczeniu podlega się z mocy ustawy albo na wniosek. Jest to przepis ogólny, który samodzielnie nie daje podstawy do objęcia jedną z wymienionych w nim form ubezpieczenia. Trudno zatem mówić o jego naruszeniu, zwłaszcza że zawarte w kasacji wywody nie uzasadniają tego zarzutu.

Ponieważ sprawa może być rozpoznana tylko w granicach podstaw kasacyjnych (art. 393¹¹ § 1 k.p.c.), należy ograniczyć się do zbadania zasadności zarzutu naruszenia art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Jednakże sformułowanej w tych przepisach zasady wyłączenia z rolników ubezpieczenia osób podlegających innemu ubezpieczeniu nie można stosować z pominięciem regulacji zawartej w art. 3a ust. 1. Ustanie okoliczności uzasadniających podleganie ubezpieczeniu w rozumieniu tego przepisu oznacza nie tylko ustanie przesłanek pozytywnych (na przykład zaprzestanie prowadzenia działalności rolniczej), lecz także wystąpienie przesłanek negatywnych (na przykład objęcie innym ubezpieczeniem społecznym). W obu wypadkach rolnicze ubezpieczenie społeczne ustaje z końcem kwartału, w którym wystąpiły te okoliczności, a nie w dacie ich wystąpienia. Dlatego rolnik podejmujący zatrudnienie w trakcie kwartału następującego po okresie podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników podlega nadal temu ubezpieczeniu do końca kwartału. Po upływie tego kwartału, jeżeli zatrudnienie jest nadal kontynuowane, rolnicze ubezpieczenie społeczne ustaje. Tego rodzaju regulacja wynika z zasady ustalania w jednostkach kwartalnych zarówno okresów uprawniających do świadczeń przewidzianych w ustawie, jak i okresów podlegania ubezpieczeniu. Skoro ubezpieczenie z innego tytułu następuje z chwilą spełnienia warunków do objęcia tym ubezpieczeniem, może wystąpić sytuacja, że w niewielkim przedziale cza-

sowym (do końca kwartału) okresy ubezpieczenia rolniczego pokrywają się z innym ubezpieczeniem. Podleganie ubezpieczeniu rolniczemu do końca kwartału równoległe z innym ubezpieczeniem nie ma dla rolnika żadnych ujemnych skutków, w szczególności w zakresie wysokości składki. Zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników obowiązek opłacania składki powstaje z pierwszym dniem kwartału, w którym powstało ubezpieczenie, a ustaje w z ostatnim dniem kwartału, w którym ustało ubezpieczenie. Wyrokiem z dnia 7 czerwca 2004 r., P 4/03 (Dz.U. Nr 141, poz. 1501) Trybunał Konstytucyjny uznał, że przepis ten jest zgodny z art. 2 i art. 32 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Na podstawie tego przepisu składka musi być uiszczona za cały kwartał, nawet gdy ubezpieczenie powstało po rozpoczęciu kwartału a ustało przed jego końcem. Ustalenie, że ubezpieczenie wnioskodawcy ustało przed końcem kwartału, nie miałoby wpływu na wysokość należnej składki, a podstawą jego odwołania było właśnie żądanie obniżenia składki. Natomiast przyjęcie koncepcji, że przepis art. 3a ust. 1 ma zastosowanie do rolnika podejmującego w trakcie kwartału zatrudnienie lub inną działalność podlegającą ubezpieczeniu, jest dla niego korzystne. Wprawdzie przy przyznawaniu świadczeń emerytalno-rentowych okres podwójnego ubezpieczenia nie jest liczony podwójnie, jednak do końca kwartału rolnik jest ubezpieczony od wypadków przy pracy rolniczej i może ubezpieczenie to kontynuować na wniosek, jeżeli spełnia warunki określone w art. 7 ust. 2.

Podniesione w kasacji zarzuty okazały się nieuzasadnione i z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² k.p.c. oddalił kasację.

=====